
P r i n o s i

UDK: 262.12 Pichler, A.

261.8 : 323.1

Izvorni znanstveni rad

Primljeno 2/2003.

MEĐUCRKVENO I MEĐUNACIONALNO PITANJE U DJELU I MISLI BISKUPA ALFREDA PICHLERA (I.)

Tomo Vukšić, Sarajevo*

Sažetak

Općenito je poznato da je banjolučki katolički biskup Alfred Pichler (1959.-1989.) bio velik prijatelj s pravoslavnim vladikom iz Banje Luke Andrejom Frušićem te da su obojica bili otvoreni konkretnim ekumenskim akcijama i zaista ih činili. Posjećivali su se, sudjelovali su u inovjernim slavljinama, odobravali su propovijedanje službenika druge Crkve za vrijeme vlastitih liturgijskih slavlja, posuđivali su svoj sakralni prostor za potrebe pripadnika druge zajednice itd. S druge strane, oni upućeniji u ovu tematiku imaju složenije mišljenje o ekumenizmu koji je zastupao i provodio biskup Alfred Pichler, posebice ako se stvar postavi u širi kontekst međucrkvenih i međunacionalnih odnosa. Naime, neke njegove poteze, naročito one na razini konkretne suradnje s Pravoslavnom crkvom, katolička ekumenska javnost, kako u samoj banjolučkoj sredini, tako šire, vrlo je cijnila, a druge, što se

* Ovo je tekst predavanja koje je predstavljeno na Studijskom danu o desetoj obljetnici smrti banjolučkoga biskupa Alfreda Pichlera, koji je održan u Banjoj Luci 17. svibnja 2002., a koje objavljujemo s dopuštenjem priređivača Studijskoga dana. U odnosu na radni naslov "Ekumensko djelovanje biskupa Pichlera", koji su priređivači Studijskoga dana bili predvidjeli za ovo predavanje, sadašnji njegov naslov, a nakon što je napisan ovaj članak, samo je donekle izmijenjen kako bi se njegovu čitatelju unaprijed nekako dalo do znanja čime se sve biskup Pichler bavio na ekumenskom području.

prije svega odnosi na neke njegove javno izrečene izjave, teško mogla razumjeti.

U ovom prikazu međurkvenoga i međunacionalnoga pitanja u djelu i misli biskupa Alfreda Pichlera, koji se oslanja ponajviše na izvorne dokumente te potom na objavljene tekstove i ponekad, u nedostatku dokumenata, i na kazivanja autentičnih svjedoka, nastojalo se objektivno opisati obje razine Pichlerova ekumenskoga djelovanja, ali i reakcije na njegove korake. Naravno, u mjeri u kojoj ih je bilo moguće prikupiti.

Članak je podijeljen na sedam cjelina, od kojih prva opisuje Pichlerov ekumenizam u vrijeme dok je obnašao službu župnika. Slijedi potom podulji opis ekumenizma kako ga je on poslije 1959. provodio na biskupijskoj razini. Treće poglavlje prikazuje neka pitanja vezana uz razumijevanje Crkve od strane banjolučkoga vladike Andreja dok je četvrto posvećeno jednome mome iskustvu s biskupom Pichlerom i vladikom Andrejom. Peti dio donosi opis Pichlerove suradnje s Vijećem za ekumenizam BKJ-a, a šesto se bavi njegovom ulogom u Međunarodnoj mješovitoj komisiji za teološki dijalog između Katoličke crkve i Pravoslavne crkve. I na kraju, slijedi prikaz nekih objavljenih razgovora s biskupom Pichlerom.

Kad se u raspravama o međusobnim odnosima Katoličke i Pravoslavne crkve na ovim prostorima spomene ime pokojnoga banjolučkoga katoličkog biskupa Alfreda Pichlera, onda se oni manje upućeni redovito sjete uglavnom toga da je bio veliki prijatelj sa svojim prvim susjedom, ondašnjim banjolučkim pravoslavnim biskupom dr. Andrejom Frušićem¹ (1961.-1980.), čija je dva susjedna dvorišta više spajala negoli rastavljala zajednička niska

¹ Vladika Andrej (u svijetu Janko Frušić) (Divoš/Srijemska Mitrovica 1916.-Srijemska Mitrovica 1986.) zamonasio se 1940. te kao monah za svećenika bio zaređen 1941. u Novom Sadu. Godine 1939. diplomirao je na Bogoslovskom fakultetu u Beogradu gdje je i doktorirao 1946. U idućem razdoblju obnašao je razne službe, a 1952. bio izabran za docenta te 1958. za izvanrednog profesora na beogradskom Bogoslovskom fakultetu, gdje je predavao patologiju i povijest Crkve. Istodobno, znanstvene radove objavljivao je ponajviše u časopisu *Bogoslovlje*. Godine 1959. izabran je za vikarnoga biskupa budimljanskoga i bio postavljen na službu vikara patrijarha srpskoga. Iste godine bio je postavljen također za administratora crnogorsko-primorske biskupije kojom je upravljao sve do imenovanja za banjolučkoga biskupa 1961., gdje je ostao do 1980., kad je, prema vlastitoj želji, premješten u srijemsku biskupiju. - Podaci su preuzeti od nasljednika vladike Andreja, današnjega banjolučkoga pravoslavnoga biskupa Jefrema (u svijetu Mile Milutinović), *Eparhijski arhijereji Banjalučke eparhije*, u: Srpska pravoslavna eparhija banjalučka 1900-2000. Šematizam, Banja Luka,

drvena ograda. O vladiki Andreju je u katoličkim krugovima, upravo na temelju toga prijateljstva i nekih njegovih konkretnih poteza prema katolicima u Banjoj Luci, uvijek vladalo mišljenje kao o vrlo otvorenu i tolerantnu teologu među pravoslavnim biskupima. I točno je da se njih dvojica nisu susretali samo službeno nego vrlo često i privatno, čega je na svoj način rječiti znak bila mala kapija na ogradi između njihova dva dvorišta kroz koju su često prolazili. S druge strane, oni upućeniji u ovu tematiku, imaju složenije mišljenje o ekumenizmu koji je zastupao i provodio biskup Alfred Pichler, posebice ako se stvar postavi u širi kontekst međucrkvenih i međunacionalnih odnosa. U sljedećih šest točaka želim istražiti i osvijetliti odnos biskupa Pichlera prema ekumenizmu i nacionalnom pitanju.

1. PICHLEROV EKUMENIZAM U ŽUPNIČKOM RAZDOBLJU

Najstariji pisani trag iz života biskupa Alfreda Pichlera na koji sam naišao u Arhivu Biskupskoga ordinarijata u Banjoj Luci, a koji se može povezati s temom međuvjerskih odnosa na ovom području, jedan je dopis koji nosi datum 26. kolovoza 1945. No, prije negoli se objasni o čemu se radilo, potrebno je događaje vremenski uokviriti.

1.1. *Alfred Pichler u logoru i reakcije nekih Srba*

Odmah poslije rata Alfred Pichler, župnik najprije u Novom Martincu, a poslije u Bosanskom Aleksandrovcu, sa svojom majkom Matildom našao se u logoru u Novoj Topoli, koji su komunističke vlasti bile otvorile za Nijemce. Župnik Alfred Pichler bio je uhapšen 28. svibnja 1945. i u logoru, čekajući rješenje svoga slučaja, ostao sve do 17. ožujka 1946. Naime, on sam je 2. travnja 1946. o svemu tako izvijestio Biskupski ordinarijat lapidarnim dopisom iz Bosanskog Aleksandrovcu, ali sa zaglavkom "Rimokatolički župski ured Novi Martinac" br. 150/46., koji bi mogao biti pokazivan kao primjer vrlo uspajela sažimanja, a koji je glasio: "Javljam Prečastnom naslovu, da sam 17. ožujka o.g. pušten iz Logora na slobodu i

2000., str. 160-161. A o vladiki Andreju usp. također: Sava (episkop šumadijski), *Srpski jerarsi od devetog do dvadesetog veka*, Beograd-Podgorica-Kragujevac, 1996., str. 15-16; Dragan Vukić, *Upokojio se u Gospodu episkop sremski Andrej*, u: Glasnik Srpske pravoslavne crkve, Beograd, 1986., str. 70-71.

nastupio dužnost, koju sam imao do 28. V. 1945. kad sam zatvoren.”² No, iako sâm biskup Pichler tvrdi da je pušten iz logora 17. ožujka, što vrlo vjerojatno odgovara istini, ipak treba napomenuti da otpusnica kojom su on i njegova majka zajedno otpušteni iz logora, a koja im je vrijedila i kao legitimacija do 28. ožujka 1946., nosi nadnevak 16. ožujka te godine, da ju je potpisao upravnik logora kapetan Stevan Janjetović te da su njih dvoje upućeni u Aleksandrovac gdje su se, kako im je naređeno u istom dokumentu, morali javiti nadležnom narodnom odboru.³

Pichlerovo puštanje iz logora najvjerojatnije je povezano s već spomenutim dopisom od 26. kolovoza 1945. koji se čuva u njegovoj privatnoj pisanoj ostavštini. Pisano je to pismo rukom na ćirilici, a poslije nezaobilaznoga: Smrt fašizmu, sloboda narodu!, potpisao ga je Uroš Vuruna⁴ te iz Maglajana uputio u Sarajevo “drugom ministru” unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine.⁵ Obraćajući se ministru, Uroš Vuruna napominje na početku kako ne piše sâm već tvrdi da to čini pošto je “zamoljen od mnogobrojnih prijatelja našeg narodnog oslobodilačkog pokreta, a u interesu pravednosti...” te se “u ime svih

² Arhiv Biskupskog ordinarijata u Banjoj Luci (BABL), br. 264/1946.

³ BABL, (privatna ostavština biskupa Pichlera). - Na ovom istom dokumentu stoji napisano rukom sekretara mjesnoga narodnog odbora Kobatovci, čije ime nisam uspio odgonetnuti, da su se njih dvoje prijavili u ovaj ured 20. ožujka 1946.

⁴ Uroša Vurunu je Alfred Pichler dva puta izvukao iz zatvora u koji je oba puta dospio zbog nekontrolirane priče uzrokovane prekomjernim uzimanjem alkohola. O tome je Pichler 1991. u jednom razgovoru za novine pripovijedao, a novinarka to prepričala ovako: “Uroš je, kaže, bio dobar, plemeniti čovjek. Puno je radio, umor ga je brzo savladavao, alkohol još brže. Tada bi, zaboravljajući se, svašta govorio i tako nepromišljeno srljao u zatvor. Znajući šta je pozadina takvih Uroševih istupanja, gospodin Pichler bi odlazio u njemačku komandu i govorio o njemu sve najbolje, podsjećajući oficire da u pijanstvu svako ružno govori. Bilo je to oba puta dovoljno, pa je pokojni Uroš, za života znao govoriti o biskupu kao svom pobratimu kojemu duguje dva života.” - Usp. Tatjana Tapavički, *Biskup kojeg ćemo pamtit*, u: Nedjeljni Glas od 9. i 10. studenoga 1991., str. 18.

Iste godine novosadski je *Dnevnik* prenio Pichlerovu izjavu o Urošu Vuruni koju je on dao njihovu novinaru nekoliko tjedana kasnije: “Sećam se jednog mog velikog prijatelja, ime mu je bilo Uroš Vuruna. Čini mi se da je iz Maglajana rodom. Bio je to, znate, jedan imućan, pošten seljak. Radan čovek. E, njega sam, sad mi pade na um, dva puta izbavljao iz zatvora. Bio je, kažem, dobar, čestit čovek, samo što bi u piću znao da pretera. Nije on bio pijanica, ali desi mu se, malo više popije, a onda svašta izgovori. Znate, doušnika svakoj vlasti, pa i tada, je bilo. Oba puta je moj Uroš zaglavio zbog dugog jezika. Nekako sam uspeo da izdejstvujem da ga oba puta oslobode.” - BABL, br. 1058/1991.: Stevan Risović, *Ja sam Jugosloven!*, u: *Dnevnik* od 17. studenoga 1991., str. 4.

⁵ BABL, (privatna ostavština biskupa Pichlera).

interesiranih” u nastavku pisma zauzima za uhapšenoga župnika Pichlera i njegovu majku.

Taj je Vuruna, kojemu gramatika nije bila jača strana⁶ iako je, sudeći po načinu izražavanja, osim ako mu je netko drugi sastavio ovo pismo, vjerojatno bio završio nešto više od obične osnovne škole, pisao ovako: “U ovdašnjem logoru u Bos. Aleksandrovcu⁷ srez Banja Lučki sa ostalim porodicama Nijemaca nalazi se i rkt. župnik Pihler Alfred mlađi čovek i stalni prijatelj našega naroda, a naročito pravoslavnog u prošlim teškim danima.

Između mnogo i mnogo raznih dobročinstava koje je župnik Pihler učinio navodim samo nekoliko slučajeva:

U svojoj prvoj župi u Martincu srez Prnjavor, zatekla ga je kapitulacija bivše Jugoslavije gdje se je odmah stavio u zaštitu pravoslavnog naroda otimajući ga od njemačkog zarobljeništva i spasavajući ga od ustaša.

Pored mnogo drugih tamošnjih svjedoka navodim druga Žarka Kuprešanina sadašnjeg člana sres. Narodnog odbora u Prnjavoru. Iz Martinca župnik Pihler je po nalogu Biskupa premješten u Bos. Aleksandrovac u jesen 1942. god.

Odmah po dolasku došao je u kontakt sa pravoslavnim življem žaleći u mnogo slučajeva bespravan položaj Srba i zato je bio prezren i javno napadan od strane domaćih Švaba, što smo mi mještani svjedoci.

Raznim intervencijama bez ikakove nagrade do Oktobra 1944. bilo vađenjem pojedinaca iz zatvora bilo zgodnim odklanjanjem Ustaških i Esesovskih čišćenja spasio je od sigurne smrti oko stotinu Srba, a u Oktobru 1944. prilikom napuštanja Fronta u Lijevcu polju od strane naše vojske, a dolaskom ustaša Luburićevaca, u dvije prostorije u selu Maglajanima, kao jednom čisto Srpskom selu od sigurne smrti spasio je oko sedamdeset osoba. - Za ovaj gest optužen je od ustaških vlasti, koje su bile izaslale svoga oficira da izvrši vješanje župnika Pichlera na licu mjesta baš u selu Maglajanima, za koji slučaj imamo žive vjerodostojne svjedoke. Ovo vješanje je osujećeno intervencijom Banjalučkog Biskupa.

⁶ Ovdje preuzimam tekst dopisa Uroša Vurune sa svim pogreškama koje se nalaze u izvorniku.

⁷ Uroš Vuruna nije u pravu kad tvrdi da je Alfred Pihler bio u logoru u Bosanskom Aleksandrovcu jer je on s majkom bio zatvoren, kako proizlazi iz dokumenata, u logoru u Novoj Topoli nekoliko kilometara od Aleksandrovcu, pa je zabuna lako razumljiva.

Župnik Pihler je porijeklom Austrijanac iz Tirola, dok je rođen u Oštrelju gdje mu je otac bio kao radnik i državljanin Jugoslavije, dakle odrastao među čistim srpskim življem. Župnik Pihler nije nikad ranije stanovao u njemačkim kolonijama, te se nije svrstavao u 'njemačke manjine', a niti upisivao u 'Kulturbund', zašto je također bio preziran od ovdašnjeg švabskog življa.

Da nebih bio preopširan navodeći razne slučajeve i svjedoke, napominjem: da na sve ovde navedeno imamo svjedoke baš razne funkcionare nar. osl. pokreta, pored mnogih drugih naših prijatelja.

Osim ovoga župnik Pihler ima u našoj narodnoj oslob. Vojski svoj bliži rod i to: Pihler Lujza major i Pihler Hans komesar jednoga Korpusa. Sam župnik našu borbu za slobodu pratio je sa simpatijama, jer je znao za mnoge naše saradnike i njihov rad, koje je moralno podržavao.

Kako se vidi iz svega izloženoga župnik Pihler je zadužio naš narod, koji sa punim pravom traži olakšanje njegovog položaja puštajući njega i njegovu sedamdesetogodišnju Majku Matildu iz Logora na slobodu, jer je svojim djelima zaslužio da iz našega naroda izađe kao slobodan i pošten čovek, u koliko bi morao kao Austrijanac napustiti našu zemlju."

Nakon uvida u sadržaj ovoga dopisa, mislim da nije pretjerano pretpostaviti kako je on pomogao da Alfred Pichler i njegova majka ne budu kao toliki drugi Austrijanci i Nijemci koji su živjeli u našim krajevima, a koje nije imao tko zaštititi, zadržani u logoru i poslije protjerani u Austriju ili Njemačku. No, ovo pismo Uroša Vurune predstavljeno je naširoko i zato što se u njemu, po svemu sudeći, mogu pronaći korijeni, razlozi, pa i objašnjenja nekih kasnijih Pichlerovih izjava, kojima će biti posvećene neke od sljedećih stranica.

1.2. *Župnik Pichler i logorski čuvar Milan*

Uz spominjanje boravka Alfreda Pichlera u logoru, gdje je proveo gotovo cijelih deset mjeseci i opisa načina njegova izlaska iz zarobljeništva, ovdje je zgodno ispričati i priču o Alfredu Pichleru i logorskom čuvaru Milanu. Naime, život u logoru odvijao se u bijedi, siromaštvu, ponižavanju, životnoj nesigurnosti i svakoj vrsti oskudice. Sa svojom je majkom budući banjolučki biskup bio smješten u jednom dijelu nekoga svinjca koji su im prepustili drugi logoraši. Svinjac se nalazio u dijelu logora koji je čuvao neki Milan, bivši partizan i srpski seljak. Taj Milan bio je uvijek naoružan puškom ali nije bio nasilan prema logorašima. Sjećajući se kasnije

svojih logorskih dana, biskup Pichler bi u svećeničkom društvu katkad pripovijedao i o Milanu.⁸

Naime, nakon što je dobio dio svinjca kao prostor za stanovanje, Pichler je najprije dobro oribao i očistio pod i zidove. A kako su ljudi iz okolnih sela logorašima povremeno donosili nešto hrane i odjeće, nisu zaobilazili ni Pichlerove. Isto je bilo i s pokrivačima koje su, posebice kad je nastupila zima, donosili zatvorenicima. Pichler je sve to skupljao, prostirao po podu svinjca, a onda vješao i o zidove da njemu i materi bude manje hladno. Tako je nakon nekog vremena cijeli svinjac bio obložen toplim pokrivačima. I kao što nigdje nije posvema crno, i u logoru se mogla čuti pokoja dosjetka. Naime, jednoga dana, šaleći se s dobroćudnim i priprostim čuvarom Milanom, logoraši su ga nagovarali: "Pođi da vidiš što je Pichler napravio!" A on je zaista s puškom o ramenu, misleći da će naći tko zna što, otišao Pichlerovima te ušao u njihov svinjac. A kad je razgledao sve što su napravili, sav začuđen je prokomentirao: "Švabi dadneš svinjac, a on od njega napravi hotel. A nama Srbima dadneš hotel, a mi od njega napravimo svinjac."

1.3. *Pitanje prijelaza inovjeraca na katoličanstvo*

Izišavši iz logora, Alfred Pichler je nastavio obnašati službu župnika u Bosanskom Aleksandrovcu. Na tu adresu mu je iz Biskupskog ordinarijata 9. travnja 1946. upućen upit o broju inovjeraca koji su u župi Novi Martinac tijekom rata prešli na katoličku vjeru.⁹ Na postavljeno pitanje Pichler je odgovorio već 13. travnja ovako:

"Na području župe N. Martinačke za cijelo vrijeme neprijateljske okupacije nije ni jedan inovjerac prešao na rimokat. vjeru.

I ako su se podpisanom župniku neki inovjerci javljali za prijelaz, morali su biti odbijeni, jer nisu imali preduvjete, tj. nisu bili vjerski razlozi za prijelaz nego poticaji vanreligioznog značenja: strah i materijalni interesi.

Potpisani župnik je našao načina da rečene pojedince zaštititi od progona i ne primajući ih u rimokat. vjersku zajednicu."¹⁰

⁸ Svjedok ove priče je mr. Pero Ivan Grgić, svećenik Banjolučke biskupije i vicerektor u Vrhbosanskoj katoličkoj bogosloviji u Sarajevu, koji mi ju je ispričavao za vrijeme večere 5. svibnja 2002.

⁹ Usp. BABL, br. 244/1946.

¹⁰ BABL, br. 367/1946.

Osim visoke moralne dimenzije Pichlerova karaktera koja proizlazi iz ovoga njegova službenog odgovora koja mu je omogućila da se ispravno postavi u pitanju zaštite života i osnovnih ljudskih prava ugroženih ljudi, ovo Pichlerovo pismo na neki je način nastavak Vurušova svjedočanstva o Pichlerovim simpatijama za jugoslavensku orijentaciju partizanskoga pokreta. Naime, za Pichlera je, i kad piše svojim crkvenim poglavarima kao u ovom slučaju, razdoblje Nezavisne države Hrvatske "vrijeme neprijateljske okupacije". Ovakva njegova formulacija dopušta zaključiti da on nije bio kritičar samo nepravedna režima, čije se postupke prema pripadnicima drugih naroda i sljedbenicima drugih vjera, nije moglo odobriti, već bi ta hrvatska vlast kao takva, prema njegovu mišljenju, bila okupatorska i neprijateljska.

2. EKUMENIZAM NA RAZINI BISKUPIJE

Nakon što je Alfred Pichler 1959. postao biskupom u mješovitoj sredini kakva je Banja Luka, bilo je očekivati da će pitanje međuvjerskih odnosa nastaviti biti jedno od onih koje će označavati buduće razdoblje njegova života i rada. A tako je i bilo, samo odsad na mnogo višoj razini i s mnogo većom odgovornošću.

2.1. *Upiti iz Rima i odgovori na njih*

Prvi dokument koji, Alfreda Pichlera, nakon što je 1959. postao banjolučkim biskupom, dovodi u vezu s ekumenizmom, potječe iz 1960. godine. Zapravo, iz Centra za očuvanje vjere pri Svetoj kongregaciji sabora Pietro Palazzini, poslije kardinal, poslao je u Banju Luku upit kojim je u ime Centra tražio podatke glede prozelitskih nastojanja protestanata i drugih u Pichlerovoj biskupiji. Radilo se zapravo o dokumentu koji je 15. rujna 1960. iz Rima bio upućen svim katoličkim biskupijama u svijetu.¹¹ Na ovaj upit Pichler je, nakon što se posavjetovao s nekim svećenicima iz pastorala, odgovorio 5. studenoga iste godine u dvije točke.¹² U prvoj je potvrdio da u Banjolučkoj biskupiji postoje "Adventisti sedmoga dana", ali da među katolicima ne nalaze sljedbenika niti za katolike predstavljaju ikakvu opasnost već se njihov najveći broj regrutira

¹¹ Usp. BABL, br. 1114/1960. (upit je na latinskom).

¹² Usp. BABL, br. 1115/1960. (odgovor je na latinskom).

između "grko-šizmatika".¹³ U drugom dijelu navodi kako je katolicima, prema odredbama državnih zakona, zabranjeno "širiti vjersku nesnošljivost" (navodnici Pichlerovi, op. T.V.) pa stoga u ono malo župa gdje postoje takve pojave, župnici usmeno i oprezno upozoravaju vjernike na opasnost protestantskoga prozelitizma, što je u postojećim prilikama sasvim dovoljno. I na kraju dodaje Pichler da poslije posljednjega rata u Biskupiji nije objavljen ni jedan javni spis protiv prozelitskog djelovanja sekta.

Drugi upit iz Rima, poslan 22. prosinca 1977. svim biskupijama u Jugoslaviji,¹⁴ posredovanjem tajništva tadašnje Biskupske konferencije proslijeđen je 13. veljače sljedeće godine svim biskupima, pa i biskupu Pichleru, zajedno s priloženim kvestionarom na koji je trebalo odgovoriti.¹⁵ Zapravo, Komisija za vjerske odnose sa Židovima, koju je Pavao VI. ustanovio u studenome 1974. pri Tajništvu za jedinstvo kršćana, željela je od svih biskupa po svijetu "pribaviti korisne podatke za njezin rad" pa se željela informirati na svjetskoj razini o postojanju odnosa sa Židovima, o karakteru tih odnosa, o službenim dokumentima Crkve u pojedinim krajevima, o predodžbama o židovstvu i kršćanstvu te o pojavama antisemitizma.

Biskup Pichler je na dopis odgovorio 18. veljače 1978.¹⁶ kako mu nije poznat ni jedan Židov koji bi stanovao na području Banjolučke biskupije te time smatra da je odgovoreno na gotovo sva pitanja osim onoga o antisemitizmu. Na to pitanje odgovorio je ovako: "Uostalom mogu posvjedočiti da poslije II. svjetskog rata nema antisemitizma i da je nauka Sabora o bratstvu svih ljudi u Kristu našla plodno tlo u većini vjernika u ovom dijelu svijeta. Svećenici dosta često govore o tom, uostalom i zato jer se crkvena nauka u ovom predmetu potpuno poklapa sa stanovištem državnih vlasti.

Širokim slojevima u narodu židovstvo je vrlo malo poznato. Naši vjernici znaju nešto više o tom uslijed biblijskih homilija i kateheza."

¹³ BABL, br. 1115/1960.: "Longe maxima pars adventistarum e numero graecoschismaticorum conducuntur."

¹⁴ Usp. BABL, br. 154/1978.

¹⁵ Usp. BABL, br. 154/1978.

¹⁶ Usp. BABL, br. 155/1978.

2.2. Ekumenske teme na koronskim sastancima svećenika

Sljedeći dokument koji se tiče međuvjerskih odnosa, potpisao je Alfred Pichler 30. srpnja 1963., kad je svećenicima za jesensku koronu te godine odredio kao temu "Communicatio in sacris cum schismaticis", tražeći od svakoga svećenika da u pisanu obliku riješi postavljeni slučaj te da svoje rješenje svi dostave Ordinarijatu.¹⁷

Nakon što je primio rješenja svećenika, Pichler im se obratio 25. siječnja 1964. osvrtom na njihove odgovore.¹⁸ Komentirao je općenito njihova rješenja. Ovdje se čini zanimljivim podsjetiti da je, osvrćući se na odgovore svećenika na pitanje o (ne)dopuštenosti *communicatio in sacris*, upozoravao ovako: "Pod udar božanske zabrane pada samo opasnost za vjeru, sablazan, priznanje tuđe vjere itd. Gdje toga nema, ondje ne opstoji ni božanska zabrana komunikacije. Taj je čin - sam sobom - indiferentan. Dakako, to je samo teoretski tako, jer gotovo nikad nema komunikacije bez bar neke opasnosti da se učini barem sablazan." S druge strane, crkvena zapovijed zabrane, *excluso periculo fidei et scandalo*, zabranjuje aktivno prisustvovanje inovjerskim obredima, koje nikada nije dopušteno, dok se pasivno sudjelovanje ponekad može tolerirati. Pisao im je da je dopušteno drugovati s inovjerskim svećenicima. Jednako je dopušteno svećenicima iz pristojnosti ići na sprovod inovjercima, ali kao građani, tj. nikako u sakralnom odijelu i u

¹⁷ Usp. BABL, br. 858/1963. - Slučaj za rješavanje bio je postavljen ovako: "Petrus parochus, unitati Ecclesiae maxime deditus, valde amicaliter cum vicino parochio schismatico conversatur, saepe eum ad se invitat eumque visitat. Immo, ad eorum maiora festa quandoque invitatus, non dubitat eorum sacris functionibus assistere, utique passive se habendo. In ipsa Liturgia (Missa) schismaticorum non semel praesens erat cum populo schismatico.

Mortuo deinde eius amico schismatico, Petrus, ad exsequias invitatus quas Episcopus schismaticus est celebraturus, non solum campanas suae ecclesiae pro mortuo amico pulsare iubet, sed etiam ad exsequias it, mortuique corpus in exsequiis usque ad caemeterium comitatur. Vituperatus a suo confratre Petrus: "Nostris", inquit, "temporibus maxima interest Ecclesiae unitatem omnibus mediis promovere. Videsne, etiam Summus Pontifex schismaticos maxima recipit caritate, eos ad Concilium invitat, amabiliter cum iis colloquitur.

Quaeritur

1. Quid sit communicatio in sacris cum haereticis et schismaticis: civilis, religiosa, formalis, materialis, publica, privata, activa, passiva?
2. Quae et quando sit licita, quae autem illicita? Quae quibusque conditionibus tolerari potest, quae autem omnino vetatur? Quomodo in Codice puniuntur qui active participant in sacris acatholicorum?
3. Quid ad casum?"

¹⁸ Usp. BABL, br. 185/1964.

svojstvu svećenika, dok bi javno sudjelovanje na inovjermom bogoslužju na njihove veće blagdane nosilo sa sobom opasnost da bude krivo shvaćeno.

Godine 1981., također za jesensku koronu svećenika, biskup Pichler je zadao temu koja se ticala međusobnih odnosa katolika i pravoslavaca, koju je svaki svećenik trebao riješiti u pisanu obliku. Radilo se o zamišljenom slučaju Dušanke, koja je prije krštenja bila civilno vjenčana s Čedom, a sada se željela vjenčati s Ivanom i došla zbog toga župniku Petru.¹⁹

2.3. Božićna čestitka biskupa Pichlera iz 1963.

Iz ovoga razdoblja nikako nije moguće zaobići božićnu čestitku Alfreda Pichlera koju je on 20. prosinca 1963. uputio svim svećenicima i vjernicima u Banjolučkoj biskupiji,²⁰ a koja je trebala biti pročitana kod svih svetih misa na prvi dan Božića u svim crkvama u kojima se nedjeljom propovijeda.

Biskup Pichler se upravo bio vratio s drugoga zasjedanja Sabora koje je otvorio papa Pavao VI. pozivom kršćanima na pomirenje i sjedinjenje u jednoj Kristovoj Crkvi, istodobno moleći inovjerce za oprostjenje za pogreške katolika prema njima i nudeći inovjercima oprostjenje za njihove prekršaje protiv katolika. Potaknut tim primjerom, Pichler je pisao ovako: "I mi bismo, draga braćo, na ovaj blagdan ljubavi trebali reći nešto slično. Upravo u ovoj

¹⁹ Usp. BABL, br. 769/1981. od 4. rujna 1981. - Zadani slučaj glasio je ovako: "Župniku Petru dolazi u ured Dušanka, da se vjenča s Ivanom, katolikom. Izvidima je župnik ustanovio da je Dušanka Srпкиnja koja do nedavno ni krštena nije bila. Tek prije dva mjeseca je krštena u susjednoj župi i time stupila u katoličku vjeru. Sada živi katolički i ide na svete sakramente.

Prije krštenja Dušanka je bila samo civilno vjenčana s Čedom, također Srbinom. Crkvenog vjenčanja nisu nikad obavili. Već je župnik mislio da ima običan rutinski slučaj nevaljanog civilnog braka između pravoslavca Čede i nekrštene Dušanke, kad na upit župnikov je li Čedo bio kršten Dušanka odgovori: "Ne znam sigurno, ali mislim da nije."

Pita se:

1. Je li valjano civ. vjenčanje dvoje pravoslavaca? Pod kojim uvjetima jest, pod kojim nije?
2. Je li valjano civilno vjenčanje dvoje nekrštenih?
3. Šta župnik u ovom slučaju mora učiniti ako je Čedo kršten, a što ako Čedo nije kršten?"

²⁰ Usp. BABL, br. 1269/1963.

zemlji su u prošlom ratu mnoga naša braća pravoslavne vjere poginula zato što su pravoslavci. Oni koji su ih ubijali imali su u džepu katolički krsni list. Zvali su se katolici. I ti kršćani ubijali su druge ljude, također kršćane, zato što nisu Hrvati i katolici. Mi bolno priznajemo tu strašnu zabludu tih zalutalih ljudi, i molimo našu braću pravoslavne vjere da nam oprostite kao što je Krist na križu svima oprostio. Ujedno i mi opraštamo svima, ako su nas možda mrzili ili nam nepravdu učinili. Danas pred kolijevkom Isusa Krista neka se izbrišu svi dugovi i neka zavlada ljubav. Onda smo istom učenicu Isusa Krista i onda imamo zaista pravo da se nazivamo svetim imenom kršćanin. I svi drugi na koje smo se možda srdili, svi drugi neka nam oprostite, svakome danas pružamo ruku pomirenja i ljubavi.

Draga braćo i sestre! Jeste li razumjeli ovu moju božićnu poruku?"

2.3.1. Neke reakcije na božićnu čestitku biskupa Pichlera

Božićna čestitka biskupa Pichlera iz 1963. spis je po kojemu mnogi suvremenici najviše pamte ovoga biskupa jer je na mnogo strana, a posebice kod svećenika, naišla na protivljenje. Prema sjećanju don Mladena Grabovca, neki nisu imali nikakvih reakcija. Neki je opet nisu htjeli ni čitati vjernicima, a drugi su je čitali uz svoje dodatke, objašnjenja i ispuštanja spornih dijelova, "umekšavajući" tako njezin sadržaj. Mons. Mato Zovkić, koji je u to vrijeme bio bogoslov u Đakovu zajedno s nekim bogoslovima Banjolučke biskupije, sjeća se dobro da su oni izbjegavali svaki govor o toj biskupovoj čestitci i uopće je nisu spominjali pred kolegama. Prema nekim sjećanjima više svećenika je pisano prigovorilo biskupu za ono što je napisao u toj čestitci. Tako je bivši provincijal Bosne Srebrne fra Boris Ilovača,²¹ tada nastanjen u samostanu Petrićevac, išao osobno biskupu prosvjedovati usmeno protiv sadržaja njegove božićne čestitke i, kad nije uspio doći do njega, vratio se u samostan i 12. siječnja 1964. napisao mu prosvjedno pismo.²² Dakle, premda

²¹ Fra Boris Ilovača bio je provincijal Bosne Srebrne od 1955. do 1961. - Usp. Marko Karamatić, *Franjevačka provincija Bosna Srebrna (Šematizam)*, Sarajevo, 1991., str. 22.

²² Arhiv Provincijalata Bosne Srebrne - kutija: dopisi Ordinarijata Banja Luka (prijepis bez broja protokola): "Preuzvišeni Gospodine, Vašu Božićnu Okružnicu pročitao sam u nedjelju prije Božića, 22. XII. 1963. Isti sam dan navečer došao u biskupiju; kuća je bila zatvorena, a u crkvi je bila sv. misa. Htio sam Vas zamoliti,

da onu Okružnicu povučete radi one stavke, da su katol. vjernici ubijali pravoslavne s krsnim listom u džepu...

Već je bilo 6 i pol sati popodne, a sv. misa u pola Kanona, na Pater Noster. Snijeg je velik, prtine skoro nikakove, crkva puna svijeta, narod se ispovijeda i Vi ste bili u crkvi, ispovijedali ste... pitanje je, kad bih Vas dočekaio, otišao sam. Iskreno kažem, sumnjao sam, da bih uopće uspio kod Vas, vratio sam se kući.

Promišljao sam, da Vam to rečem kad ste bili neki dan kod nas na Petrićevcu. Odustao sam radi prisutnosti drugih, da se ne bi reklo, predbacuje biskupu pred drugim osobama.

Promišljao sam i to, da Vam dođem u biskupiju i to reknem, možda bi se reklo, došao u biskupiju i u njoj napada biskupa.

Radi svega gornjega, činim to evo pismeno:

Preuzvišeni, ona je stavka Vaše Okružnice, velim u svoje ime, a to dijele svi svjesni Hrvati katolici "neoprostiva". Ono nikad ne bi mogao nepristran čovjek, Hrvat reći. Ono može reći strana, neprijateljska duša Hrvatima. Vi ste rodом i osjećajem Nijemac, a pošto su Nijemci sami sebi dali strahovitu notu nečovječnosti, Dachau, Osvjencin et c. valjda Vam dobro dolazi, da ima i drugih naroda, koji su kao i oni. Nijemci su to činili iz bahatosti, umišljenosti o supremaciji svoje rase, a Hrvati u obrani svoga vlastitoga života, jer su Srbi prvi digli ustanak, i u ratu. I Nijemci i Talijani zavađali su Srbe i Hrvate, da se između sebe kolju, da njima ostane zemlja prazna.

Kroz 23 godine za vrijeme bivše Jugoslavije, tko se ne sjeća ubojstva u Beogradskoj skupštini, Sibirja, Glavnjača na sve strane... U BiH 52 kotara, a ni jednog kotarskog predstojnika Hrvata, da o drugom ne govorim...

23 godine velikosrbstva, i ugnjetavanja, zavađeni od okupatora, Srbi prvi digli ustanak, rat, psihološki je razumljivo, da je bilo i s hrvatske strane svega, ali ni upola kao sa srpske.

Pogledajte svoju biskupiju, koliko je župa ostalo pusto, koliko svećenika ubijeno: Barišić bačen u goruću crkvu, Nestor u Oštrtelju nabijen na kolac, Mijoč potkovan i gonjen naprijed, Baltić, Dujlović, etc. 376 svećenika ubijenih, neki živi oderani, župnik u Modriču. U Hercegovini 72 fratra za tri dana ubijena, a u Bosni 42.

Tragedija i genocid Hrvata od Blajburga, Celja i Ljubljane do u Srbiju, po skromnoj procjeni 240.000 masakriranih.

Nakon rata 1945. iz same Ivanjske 542 mlada života ubijeno, a iz župe Barlovci preko 700; svijet naše mladosti na najkrvoločniji način ubijen je u Podgradcima, u Kozari budacima, sikirama, capinima i to iz rata.

U Krnjeuši na jednoj kladi zaklano je 26 samih Pavičića, u Drvaru živi ljudi pripilani, Jengić sudac.

U Mostarskoj biskupiji nestalo je preko 35.000 mladih života 1945. prigodom povlačenja, a vjerujem nešta slično i u Banjalučkoj.

Prije skoro mjesec dana Mijalko Todorović javno iznosi u Beogradskoj skupštini, da je kat. svećenik vadio živog srpskoj djeci oči kavenom kašičicom /dokaza nema/, a evo pridružuje mu se katol. biskup i javno u Okružnici iznosi, da su Hrvati katolici s krsnim listom u džepu ubijali pravoslavne... Zar to nije pljunuti na mučeničku krv jednog naroda.

Da ste Vi onako lijepo rekli kao Sv. Otac: bilo je napadaja i s katoličke strane... Mi s naše strane molimo razjedinjenu braću, da nam oprostite... Bilo bi na mjestu i svesrdno bi to svaki od nas primio.

Vjerujte Preuzvišeni, da je narod indigniran, a ja Vam iskreno velim, nikada nijesam mogao pojmiti, da se onako može jedan katol. Biskup zaboraviti, a najmanje za Vas, jer sam Vas držao misaono svet život da provodite.

sjećanja govore o nekoliko svećenika koji su navodno pisali biskupu Pichleru, Ilovačin dopis jedina je pisana reakcija iz onoga vremena koju sam uspio pronaći, ali u Arhivu Provincijalata Bosne Srebrne u Sarajevu, kao što iz istoga arhiva potječe i kopija biskupova odgovora koji je on već sutradan uputio Ilovači.²³ No u Biskupijskom arhivu, a ni u Pichlerovoj privatnoj pisanoj ostavštini, nisam uspio pronaći nikakav pisani trag prosvjeda protiv biskupove božićne čestitke.²⁴ S druge strane, prema svjedočanstvima više svećenika, biskup Pichler nije bio pošteđen ni izravnih usmenih reakcija.

Iako je, prema nekim sjećanjima, biskup Pichler ponekad znao reći da je možda i pogriješio kad je napisao ovu božićnu čestitku,²⁵ ipak je jednom kasnije one koji su mu prigovarali javno nazvao "u duši mali ljudi".²⁶

Čudim se, da Vas nije Vaše osoblje u kancelariji upozorilo na dalekosežnost lošeg djelovanja one stavke.

Preuzvišeni, budite uvjereni, duboko sam uvjeren, da sam vas na ovo morao upozoriti, što evo i činim. Žao mi je, da je do ovoga došlo, ali velim, moralo je biti i stojim iza svega ovoga, što sam Vam napisao."

²³ Arhiv Provincijalata "Bosne Srebrne" - kutija: dopisi Ordinarijata Banja Luka (prijepis bez broja protokola): "Mnogopoštovani oče, malo prije sam primio Vaš list, koji se odnosi na moju božićnu okružnicu.

Ja Vam zahvaljujem. U toj riječi nema nimalo ironije. Ona je puna iskrenosti.

Uvijek sam vas cijenio kao čovjeka i svećenika puna Božjega duha. Vaše pismo moglo je samo potencirati poštovanje koje gajim prema Vama.

Hrabro i iskreno, a ujedno s tonom koji dolikuje svećeniku kad piše biskupu, pismo je iznijelo poštenu kritiku u lice, onako kako je mora poštovati svaki kome je stalo do dobre stvari, a ne do krivog laskanja osobi, ma koja to bila.

Vaš stav razumijem sasvim, premda se ne mogu s njim složiti, bar zasad. Predlažem da se sastanemo i pretresemo stvar. Može li to biti u petak 17. 1. oko 9 sati prije podne? Vi možete ponesti sa sobom nekoga od otaca koji se slaže s vašim gledanjem na tu stvar. Dajem Vam sa svoje strane riječ da će diskusija biti vođena kršćanski sa svom ljubavlju, koju gajim /ili bi morao gajiti/ za naše zajedničko dobro. Moram li spomenuti da bilo kakvo mišljenje, izneseno u toj diskusiji, ne će poslije utjecati na naše odnose, točnije rečeno: na moje odnose prema Vama ili ocima koji se s Vama slažu? Mislim da se to razumije samo sobom."

²⁴ Ovdje moram upozoriti da u tome Arhivu nije moguće pronaći i više drugih spisa: npr. jedva da postoji nešto od Pichlerove privatne korespondencije; nisam uspio pronaći ni dekret Pichlerova imenovanja u Međunarodnu katoličko-pravoslavnu teološku komisiju a ni prosvjedna pisma kojim su reagirali neki svećenici (npr. dr. Srećko Bošnjak) na Pichlerove razgovore objavljivane u državnim novinama u godinama neposredno prije njegove smrti itd.

²⁵ Vidi sjećanja mons. Drage Balvanovića, svećenika Banjolučke biskupije i misionara u Peruu, koja su predstavljena na ovom Studijskom danu.

²⁶ Prozvan pitanjem jednoga novinara i na želju toga novinara da dobije kopiju ove božićne čestitke, sjećajući se mnogo kasnije svega toga, biskup Pichler je kazao: "Na žalost, ja je nisam sačuvaao, ali verujem da je ima ovdje u pravoslavnoj crkvi

U vrijeme kad se pojavila ova Pichlerova božićna čestitka, zbog državnoga strahovlađa, onima koji se s njom nisu slagali nije bilo moguće reagirati na njezin sadržaj osim ignoriranjem, ublažavanjem, privatnim prosvjednim pismima i prijekorima. A toga je, sigurno, bilo vrlo mnogo. S druge strane, državni komunistički tisak dočekao ju je kao naručenu i sve do propasti toga režima razvlačio ju je kao krunski dokaz priznanja počinjenih zločina Katoličke crkve. Oni koji su živjeli u inozemstvu, svjedoci su da ju je vrlo često koristila i srpska politička emigracija u svoje svrhe,²⁷ a nije ostala kritički nezabilježena ni kod hrvatske političke emigracije.²⁸

Kad se danas vratimo toj božićnoj čestitci s nakanom da je komentiramo, prihvaćajući bez ikakvih poteškoća čak da je napisana s najponiznijim osjećajima njezina autora, moramo primijetiti da je ona, čim se pojavila, postala, umjesto dokaza poniznosti, sredstvo ponižavanja Katoličke crkve i hrvatskoga naroda te da na razini pomirenja pravoslavaca i katolika, odnosno Srba i Hrvata, nije proizvela učinak koji je Pichler vjerojatno priželjkivao. Dapače, prihvaćajući još jednom da je napisana s najplemenitijom nakanom, sigurno je da se pretvorila u svoju suprotnost jer je, kako rekoh i u pretpostavci plemenitih nakana autora, biserje u vrlo ružnom vremenu bilo bačeno pred vođe komunističkoga režima, ništa manje zloga režima od fašističkoga. Naime, u onim okolnostima trebalo je više misliti na Isusovo upozorenje: "Ne dajte svetinje psima! Ne bacajte svoga biserja pred svinje, da se, pošto ga pogaze, ne okrenu te vas ne rastrgaju!" (Mt 7,6).

S druge strane, nikako se ne bi moglo reći da se odlikovao razboritošću Autor rečenice koja tvrdi da su oni koji su ubijali Srbe u džepu imali katolički krsni list. Zapravo, sa stajališta razboritosti i načina formuliranja u mnogo čemu je upitan cijeli sporni odlomak. Naime, zaista je istina da su nad mnogim nevinim Srbima za vrijeme fašističkoga režima tijekom Drugoga svjetskoga rata učinjeni brojni

u Banjaluci. Sigurno je sačuvana i u Beogradu, Jer, znate ta moja Poslanica je imala veliki odjek u pravoslavlju, jer sam još tada govorio da se mi ljudi ne ponašamo uvek kao Kristovi učenici. Jer, braća smo, a kakva smo to braća kada međusobno ne razgovaramo, ako se ne volimo i poštujemo. Moram da kažem da su mi na toj Poslanici zamerili samo neki 'videniji' Hrvati. Kao, što se ja toliko približavam Srbima. Gluposti. To su oni 'videniji', a u duši mali ljudi." - BABL, br. 1058/1991.: Stevan Risović, *Ja sam Jugosloven!*, u: Dnevnik, str. 4.

²⁷ Usp. npr. *Glas kanadskih Srba* od 13. studenoga 1969. - Citirano prema: *Hrvatska revija* 1/1977., str. 189.

²⁸ Usp. *'Zasluge' biskupa Alfreda Pichlera*, u: *Hrvatska revija* 1/1977., str. 189.

zločini. Ali, to je samo jedna strana medalje! Jer, kao što je poznato, i Srbi su nad Hrvatima počinili također brojne zločine! Stoga bi bilo, posuđujući misao Drugoga vatikanskoga sabora, mnogo sretnije kazati da su se ti strašni zločini dogodili "ne bez krivnje ljudi na objema stranama"²⁹ i pozvati na obvezatno obostrano čišćenje pamćenja. Naravno, pozvati najprije one svoje, ali jednako tako i druge. Jer, u protivnome, dogodilo bi se da jedan dio zločinaca i njihovih nedjela ne samo ne budu prepoznati nego čak da nesvjesno budu amnestirani.

U tom kontekstu, poštujući vrlo Pichlerovu misao o potrebi pomirenja, koja je uostalom jedna od središnjih poruka Drugoga vatikanskoga sabora, gdje ju je on i čuo, vrlo su sporne još dvije njegove tvrdnje iz ove čestitke. Prvo, njegov poziv pravoslavicima "da nam oprostite kao što je Krist na križu svima oprostio" sluti na kristovsku nevinost Srba koja im se ovakvom rečenicom pripisuje. I drugo, vrlo je lijepa Biskupova tvrdnja da katolici opraštaju svima, ali kondicional koji ju prati, "ako su nas možda mrzili ili nam nepravdu učinili", u svjetlu objektivne istine o stradanjima Katoličke crkve u Banjolučkoj biskupiji u istom vremenu, posvema je suvišan. I vjerujem da je upravo ta formulacija bila najjači povod brojnim negativnim reakcijama od strane katolika. Zapravo, ponajviše zbog dvaju kondicionala "ako" i "možda" nije ju moguće braniti jer se zna da su međusobna ubijanja Srba i Hrvata na području Banjolučke biskupije bila obostrano užasno tragična. K tome, Drugi svjetski rat na ovim područjima, iako je bilo i ranije pojedinačnih ubojstava čak i visokih pravoslavnih dostojanstvenika,³⁰ kao što je poznato, službeno je započeo u subotu 27. srpnja 1941. tzv. ustankom kod Drvara, koji su partizani poslije smatrali svojim ustankom. No, mnogi ne znaju da se tada zapravo dogodio strahoviti četnički masakr, koji će partizani poslije proglasiti svojim ustankom, nad nedužnim katolicima iz Drvara i njihovim župnikom Waldemarom Nestorom kad su se kao hodočasnici u poslijepodnevnim satima vlakom vraćali s proslave sv. Ane u Kosovu Polju kod Knina na kojoj su sudjelovali toga dana.³¹

²⁹ Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, br. 3.

³⁰ Npr. ustaše su već u noći između 4. i 5. svibnja 1945. nasilno odvele u pravcu Kotor Varoši i neutvrđenoga datuma ubile banjolučkoga vladiku Platona i svećenika Dušana Subotića i njihova tijela bacili u rijeku Vrbanju. - Usp. Jefrem (Mile Milutinović), *Eparhijski arhijereji Banjalučke eparhije*, str. 145-146.

³¹ Usp. Anto Orlovac, *Banjolučki martirologij. Svećenici Banjalučke biskupije - žrtve ratova dvadesetog stoljeća*, Banja Luka-Zagreb, 1999., str. 6 i 38-43.

2.4. Katolička misa u pravoslavnim crkvama

Na sljedećim stranicama bit će govora o odnosima Alfreda Pichlera i banjolučkoga vladike dr. Andreja Frušića (1961.-1980.), ali i katolika i pravoslavaca u njihovim biskupijama općenito, kroz različite primjere njihove ekumenske suradnje.

2.4.1. Katolici u pravoslavnoj crkvi u Slatini

Najstariji dokument koji potvrđuje vrlo dobre njihove međusobne odnose nosi datum od 22. srpnja 1967. Naime, toga je dana župnik župe Petrićevac fra Rafael Lipovac "putem Biskupskog ordinarijata u Banja Luci" uputio molbu vladiki Andreju da dopusti fratrima, koji su vodili ovu župu, "držati svete mise i vjeronauk za rimokatolike naselja Slatina u tamošnjoj srpskopravoslavnoj crkvi".³² U dopisu župnik Lipovac navodi da je prethodno dobivena suglasnost za ovo od pravoslavnoga slatinskoga paroha i nekoliko članova crkvenoga odbora u razgovoru na Petrovdan te godine, a na zamolbu ga je navela činjenica da katolici u Slatini nemaju nikakva svoga crkvenoga objekta te da je "župski ured spreman na protuuslugu, ako je može u čemu dati".³³

Biskup Pichler je ovu molbu, uz svoj popratni odobravajući dopis, prosljedio vladiki Andreju tri dana kasnije, 25. srpnja 1967. Pisao je ovako: "Smatram da će preosvećeni Gospodin učiniti dobro ako se prethodno raspita o eventualnim posljedicama takvoga jednog ustupanja crkve, osobito kod mase pravoslavnih vjernika. U našim krajevima to bi bio prvi slučaj takozvane simultane crkve. Dakako, ja molbu najtoplije preporučujem radi potreba svojih vjernika. No, ako bi prihvatanje ovoga prijedloga izazvalo revolt vjernika Srpsko-

³² BABL, br. 837/1967.

³³ BABL, br. 837/1967. - Fra Rafael Lipovac, obrazlažući svoju za ono vrijeme zaista neobičnu zamolbu, piše: "Na ovu molbu nas navode ovi razlozi:

1. U području Slatine nalazi se oko 15 domaćinstava rimokatoličkih. Osim njih u ljetnoj sezoni ima pacijenata u kupkama. Nisam mogao saznati koliko. Ali barem četvrtina od svih.
2. Od rata tamo se nije držao vjeronauk niti misa.
3. Tamo je rimokatolicima oduzet župski ured, a crkvice srušena. Nikakvog crkvenog objekta nemamo. Zato se obraćamo Vašoj bratskoj susretnjivosti. Namjeravamo u ljetnom vremenu tamo držati misu i po potrebi vjeronauk svakih 14 dana i to u 17 sati po podne. S time se neće ometati srpskopravoslavno bogoslužje, jer će oni držati jutrom.

Nadam se da će uz milost Božju i vaš blagoslov ovaj pothvat pridonijeti svoj udio kršćanskom ekumenizmu."

pravoslavne Crkve i time naškodilo ekumenizmu - do kojeg nam je obojici toliko stalo - smatram da bi bilo bolje ne ustupiti zatraženu crkvu."³⁴

Već 29. srpnja iste godine, nakon što je o svojoj odluci obavijestio paroha u Slatini, vladika Andrej je potvrdno odgovorio Biskupu: "U duhu hrišćanske ljubavi i sloge i želje da u našem Spasitelju jedno budemo, sjedinjeni vjerom u jednoga Boga i Spasitelja u svetoj crkvi koja nas spasava i osvećuje istim svetim tajnama, sa radošću dajemo u duhu od Boga blagoslovenom ekumenizmu, dozvolu župnom uredu iz Petrićevca da može u srpsko-pravoslavnoj parohijskoj crkvi sv. ap. Petra u Slatini, držati svete mise-liturgije i vjeronauku u dane i vrijeme koje će se sporazumom naknadno odrediti."³⁵

Zaista je ovo bio velik primjer pravoga prijateljstva i ekumenske širine kako na strani vladike tako na strani biskupa, ali i na strani župnika iz Petrićevca i paroha iz Slatine kao i samih katoličkih i pravoslavnih vjernika u Slatini! Naime, od tada pa sve do jeseni 1986. u pravoslavnoj crkvi u Slatini redovito je služena sveta misa za katolike i održavan vjeronauk za katoličku djecu. Kroz prvih šest godina redovito su to činili fratri iz samostana Petrićevac jer je Slatina tada pripadala njihovoj župi. A kad je 13. svibnja 1973. osnovana župa Marija Zvijezda³⁶ i bila povjerena trapistima, Slatina je pripala ovoj novoj župi pa su otada trapisti nastavili usluživati katolike u Slatini na isti način kao i fratri u prethodnom razdoblju. Kroz cijelo vrijeme sve do 1986. odnosi s pravoslavnim svećenikom Stevom Marijancom, koji je poslije Drugoga svjetskoga rata s nekim katoličkim svećenicima bio zajedno u zatvoru i tamo ih dobro upoznao, kao i samim pravoslavicima u selu bili su izvrsni.³⁷ Pop Stevo Marijanac bi redovito pričekao dolazak katoličkoga svećenika, otvorio crkvu, mnogo puta i sam bio prisutan na svetoj misi te poslije svete mise sa svojom gospođom često bi ugostio katoličkoga svećenika. Čak je ponekad i pokoji pravoslavac znao doći na svetu

³⁴ BABL, br. 838/1967.

³⁵ BABL, br. 855/1967.

³⁶ Usp. Anto Orlovac (prir.), *Šematizam Banjalučke biskupije*, Banja Luka 2000., str. 24-25.

³⁷ Sve ove informacije o načinu na koji su se stvari odvijale u Slatini te kako se prestalo odlaziti u tamošnju pravoslavnu crkvu ispričavao mi je o. Antun Goričanec, trapist, sadašnji župnik župe Marija Zvijezda kojega sam, u društvu mons. dr. Ante Orlovca, pohodio u samostanu 20. travnja 2002.

misu. Tako je to potrajalo sve do jeseni 1986., kad se pri jednom redovitom dolasku o. Antuna Goričanca u Slatinu da odsluži svetu misu dogodilo da nije bilo kod kuće popa Steve niti je ostavio ključ od crkve pa su se i o. Goričanec i vjernici vratili kućama bez svete mise. Sljedeći put je pop Stevo Marijanac bio kod kuće, ali je, vidno neraspoložen, ključ od crkve dao "preko volje". Tako se počelo događati da jednom, kad svećenik dođe služiti svetu misu, pravoslavnoga svećenika i ključa od crkve ima, a drugi put nema. Na to je o. Goričanec otišao biskupu Pichleru, ispričovijedao mu što se događa a ovaj mu obećao da će razgovarati s novim vladikom Jefremom (od 1980. do danas).³⁸

U kasnijem razgovoru biskup Pichler je prenio o. Goričancu da je razgovarao s vladikom Jefremom koji mu je, prema Goričančevu pripovijedanju, kazao da on, tj. vladika Jefrem, ne zna što se događa u Slatini jer da on nije ni odobrio ni zabranio održavanje svete mise u tamošnjoj pravoslavnoj crkvi. U tom istom razgovoru biskup je Goričancu rekao: "Nemojte više ići gore!" - I trapisti nisu više poslije toga služili svetu misu u pravoslavnoj crkvi u Slatini, ali je, malo poslije razgovora s biskupom, o. Goričanec pohodio popa Stevu Marijanca i u prijateljskom razgovoru upoznao ga sa sadržajem razgovora s biskupom. Prenio mu je vladikino mišljenje, kako ga je čuo od biskupa, ali i biskupovu odluku da se više ne dolazi, izražavajući zahvalnost za sve dotada učinjene usluge. Na to je pop Stevo Marijanac rekao o. Goričancu: "Episkop mi je zabranio. Ja ne smijem više!"

Dok se još služila sveta misa za katolike u pravoslavnoj crkvi u Slatini, u svom izvještaju *Vijeću za ekumenizam BKKJ* 4. ožujka 1972. biskup Pichler je o svemu tome pisao ovako: "Maloj skupini katolika, koji žive u čisto pravoslavnoj sredini, postalo je gotovo nemoguće dolaziti u župnu crkvu, a u mjestu nikakve kapelice nisu imali. Župnik se s dozvolom Ordinarija obratio za pomoć pravoslavnicima. Spremno su mu ustupili svoju mjesnu crkvu. Jednom mjesečno sa svojom malom zajednicom slavio je svetu misu u pravoslavnoj crkvi. S vremenom se crkva sve više i više punila da se nakon nekoliko mjeseci mala katolička zajednica gotovo izgubila

³⁸ Vladika Jefrem (u svijetu Mile Milutinović), rođen je u Busovini kod Prijedora 1944., zamonašio se 1967. a za svećenika bio zaređen 1970. Teološke studije završio je 1975. diplomom na Moskovskoj duhovnoj akademiji. Za vikarnoga biskupa moravičkoga izabran je i zaređen 1978. te dvije godine provodi u Beogradu, a 1980. izabran je biskupa banjalučkoga. - Usp. Jefrem (Mile Milutinović), *Eparhijski arhijereji Banjalučke eparhije*, str. 160.

među mnogobrojnim pravoslavnima. Bila je to veća propaganda ekumenizma nego svi dijalozi i propovijedi. Napominjem da je to bilo još prije potresa, kad se nije moglo računati s nekom sentimentalnošću, nego s čistim približavanjem jednih drugima.”³⁹

Iz ovoga načina pisanja očito se vidi da je biskup Pichler bio vrlo zadovoljan pozitivnim primjerom međucrkvene suradnje u Slatini.

Ovdje je prigoda napomenuti također da je pravoslavna crkva u Slatini bila oštećena u potresu koji je pogodio Banju Luku krajem listopada 1969. Crkva je obnovljena tijekom 1973. i 1974. a pop Stevo Marijanac je o. Goričancu pripovijedao da je za vrijeme obnove crkve biskup Pichler osobno materijalno pomagao njezinu sanaciju.

2.4.2. Sveta misa u pravoslavnoj crkvi u Banjoj Luci

Iz ovoga vremena datira još jedan sličan slučaj. Naime, u spomenutom potresu 26. i 27. listopada 1969. teško je stradala banjolučka katedrala tako da se u njoj, zbog opasnosti od dodatnih rušenja, nije smjela slaviti sveta misa. U prvim tjednima poslije potresa, dok je vrijeme bilo lijepo, sveta misa za vjernike koji su je pohađali u katedrali slavljena je *sub divo* u dvorištu porušene katedrale. A, prema zapisu sestara Klanjateljica Krvi Kristove, koje su vodile biskupovo domaćinstvo i uređivale katedralu, “kad je vrijeme zahladilo i kad su počele padati kiše po želji našeg biskupa Alfreda Pichlera prešli smo sa služenjem sv. Mise u Pravoslavnu crkvu”.⁴⁰ O ovom slavljenju svete mise u pravoslavnoj crkvi u Banjoj Luci u Arhivu biskupskog ordinarijata nisam pronašao nikakav pisani trag pa je razborito pretpostaviti da su se dvojica biskupa, imajući u vidu *praecedens* iz Slatine koji je dobro funkcionirao, o tome usmeno dogovorili. Prema svjedočanstvu kardinala Vinka Puljića, koji je od 1970. obnašao službu župnoga vikara u gradskoj župi u Banjoj Luci, u pravoslavnoj crkvi najčešće je svetu misu služio biskupov tajnik mons. Tomislav Matković, a katkad i sam kardinal Puljić.⁴¹ Biskup Pichler je, prema svjedočanstvu navedene kronike časnih sestara, na velike blagdane također slavio svetu misu u pravoslavnoj crkvi: npr. ta kronika bilježi da je biskup predvodio 1969. božićnu polnoćku a 1970. uskršno bdijenje i misu na dan

³⁹ BABL, br. 351/1972.

⁴⁰ Arhiv provincijalne uprave Družbe sestara Klanjateljica Krvi Kristove (Zagreb): “Kronika zajednice u Banja Luci” (nije paginirana).

⁴¹ S kardinalom Vinkom Puljićem o ovome sam razgovarao 6. svibnja 2002.

Uskrsa dok su obredi Velikoga četvrtka i petka te posvete ulja na Veliki Utorak iste godine obavljani u banjalučkoj župnoj crkvi, koja je u međuvremenu bila toliko obnovljena da se u njoj smjelo okupljati. Svi koji se toga sjećaju, tvrde da se sveta misa slavila u pravoslavnoj crkvi još tijekom 1972. godine, a, budući da je prva sveta misa u novoj katoličkoj katedrali slavljena za Božić 1973., misle da je opravdano pretpostaviti da je to bio ujedno kraj dotadašnje prakse, odnosno da se u pravoslavnoj crkvi katolička sveta misa slavila otprilike od Božića 1969. do Božića 1973. Međutim, sam biskup Pichler u jednom službenom izvještaju *Vijeću za ekumenizam BKJ-a* od 4. ožujka 1972. tvrdi da je ta praksa potrajala samo jednu godinu dana. Doslovce je napisao ovako: "Naime, katastrofalni zemljotres u Banja Luci 1969. god. tako teško je oštetio našu katedralnu crkvu da je dulje vremena morala ostati van uporabe. U toj situaciji katolički biskup zamolio je pravoslavna episkopa da bi mogli svoje liturgijske funkcije obavljati u pravoslavnoj katedralnoj crkvi. Pravoslavni episkop velikodušno je svoju crkvu stavio katolicima na raspolaganje. Godinu dana svake nedjelje i blagdana slavljena je katolička euharistijska žrtva u pravoslavnoj crkvi. U početku je to bilo neobično za vjernike i jedne i druge crkve, ali su se s vremenom do te mjere privikli da su pravoslavni znali prisustvovati katoličkoj sv. misi i obratno. Imamo dokaza da je to osobito na pravoslavne vrlo pozitivno djelovalo, da je čak utjecalo na povećani posjet crkve."⁴² A prema sjećanju svećenika s kojima sam razgovarao,⁴³ osjećanja katolika u samome gradu, kako svećenika, tako vjernika, glede slavljenja svete mise u pravoslavnoj crkvi bila su podijeljena. Jedni su to prihvaćali jer je biskup tako bio odlučio dok su drugi ponekad negodovali, postavljajući pitanja zašto se tamo slavi sveta misa. Isti svećenici ne sjećaju se da je bilo ikakvih javnih komentara pravoslavnih vjernika ili svećenika, osim što bi se ponekad kakav pijani pravoslavac pojavio u vrijeme slavljenja svete mise te na glas pitao: "Što ćete vi ovdje?"⁴⁴

U svakom slučaju, kako primjer iz Slatine tako ovaj iz Banje Luke najvjerojatnije su u međusobnim odnosima pravoslavaca i

⁴² BABL, br. 351/1972.

⁴³ O svemu ovome razgovarao sam nekoliko puta s mons. dr. Antom Orlovcem i 6. svibnja 2002. s kardinalom Vinkom Puljićem.

⁴⁴ Prema sjećanju kardinala Puljića, ovo se dogodilo jednom za vrijeme svete mise koju je on predvodio u pravoslavnoj crkvi.

katolika na ovim područjima prvi slučajevi posudbe crkve u vlasništvu jedne Crkve za potrebe vjernika druge Crkve. I bez obzira na neke protivne reakcije koje su se pojavljivale, pa i one u najvišim pravoslavnim krugovima 1986., sposobnost posudbe vlastitoga prostora drugim kršćanima koji nemaju svoj prostor za slavljenje Boga dokaz je velike unutrašnje slobode i otvorenosti. Uostalom, spremnost na takvu suradnju s pripadnicima drugih kršćanskih vjeronazora dio je ne samo kršćanske pristojnosti već i katoličkoga crkvenoga zakona.

2.5. Katolički svećenik propovijedao u pravoslavnoj, a vladika Andrej u katoličkoj crkvi

Don Mladen Grabovac je, prema njegovu vlastitu kazivanju, s odobrenjem vladike Andreja i biskupa Pichlera, za vrijeme pravoslavnih liturgija propovijedao velikom broju pravoslavnih vjernika po jednom u tri različite pravoslavne crkve: u Mahovljanima, Ljubiji i Laktašima, a jednom je u Laktašima za vrijeme pravoslavne liturgije na Veliki četvrtak pjevao jedno od dvanaest evanđelja. Često je zajedno s vladikom Andrejom odlazio u manastir Gomionicu, gdje bi ga Andrej uvijek zamolio da predvodi Vjerovanje, a jednom, kad je pratio biskupa Pichlera u posjet manastiru Gomionica, gdje su ih čekale monahinje i vladika Andrej, bili su dočekani zvonjavom zvona s pravoslavne crkve i, dok su njih dvojica ulazili u pravoslavnu crkvu, vladika Andrej i monahinje pjevali su pravoslavne crkvene pjesme.⁴⁵

S druge strane, don Mladenu Grabovcu nije poznato da je koji pravoslavni svećenik nastupao u katoličkom sakralnom prostoru. No, vladika Andrej jest. I to u Ljubiji 1978., kad je tamo bio župnik upravo don Mladen. Naime, župniku su, prema njegovu pričanju, u formiranju nanovo osnovane župe probleme pravili naročito predstavnici državne vlasti, pravdajući takvo ponašanje tvrdnjama da nova katolička župa u mješovitoj sredini donosi nove nemire među stanovnicima, pripadnicima različitih vjera. Stoga je župnik, u dogovoru s biskupom Pichlerom, pozvao vladiku Andreja u Ljubiju da nastupi u tamošnjoj katoličkoj crkvi kako bi komunistima pokazali da nova župa ne smeta pravoslavcima, što je vladika prihvatio. I jednoga dana u svibnju 1978., kad je imao svojih poslova u tome kraju, vladika Andrej je, u pratnji biskupa Pichlera, došao u

⁴⁵ Don Mladen Grabovac mi je ovo ispriopovijedao 9. svibnja 2002.

Ljubiju i u katoličkoj crkvi, pred oko 100 okupljenih katolika, održao neku vrstu propovijedi. Govorio je o papi i papinstvu te o svome posjetu Rimu. "Govorio je kao da je katolik!" sjeća se don Mladen. Ali, najvažnije je što se time jednostavno eliminiralo sve, i tako izmišljene, komunističke razloge i, s druge strane, što se steklo simpatije kod mnogih tamošnjih Srba koji su poslije toga župniku često bili od pomoći.⁴⁶

2.6. Sprovod i mješovite ženidbe

Ovdje je potrebno podsjetiti na još dva slučaja iz svakodnevnoga života katolika i pravoslavaca na području Banje Luke, koji na svoj način oslikavaju odnos biskupa Pichlera prema složenim međucrkvenim pitanjima i njegov način rješavanja nastalih problema.

Prvi se dogodio 1975., kad mu se 15. siječnja obratio mons. Branimir Župančić, banjolučki župnik.⁴⁷ Problem se sastojao u tome što je mons. Župančić odbio voditi sprovod Ćiri Tadiću, katoliku, koji je živio sa samo civilno vjenčanom ženom pravoslavne vjere. Međutim, ne pitajući mons. Župančića o čemu se radi, sprovod je vodio pravoslavni banjolučki svećenik o. Justin na katoličkom dijelu Novoga groblja u Banjoj Luci samo nekoliko minuta nakon što je mons. Župančić na istome groblju završio obred sprovoda jedne katolikinje. Stoga je, pogođen ovakvim ponašanjem o. Justina, mons. Župančić molio biskupa da posreduje preko Justinovih poglavara "da se nešto slično više ne dogodi, te da se poštuju crkveni propisi i nemiješanje u tuđu nadležnost". Na poleđini ovoga Župančićeva dopisa kao objašnjenje stoji napisano: "Riješeno 16. siječnja 1975. telefonski."

Drugi primjer govori o tome kako je biskup Pichler, kad mu ne bi bilo jasno nešto povezano s međuvjerskim odnosima, jednostavno i službeno pitao predstavnike Pravoslavne crkve i Islamske vjerske zajednice da mu pojasne takve nepoznanice. Tako je primjerice 13. ožujka 1986. uputio dopis pravoslavnome biskupu⁴⁸ i glavnom

⁴⁶ Don Mladen Grabovac mi je ovo ispriopovijedao 11. svibnja 2002.

⁴⁷ Usp. BABL, br. 49/1975.

⁴⁸ Usp. BABL, br. 117/1986. - Dopis vladiki Jefremu glasio je ovako: "U jednoj službenoj stvari potrebne su mi informacije koje samo od Vas mogu autentično dobiti.

1. Postoji li u praksi SPC mogućnost sklapanja tzv. mješovitog braka:
 - a) između vjernika SPC i vjernika drugih hrišć. zajednica,
 - b) između vjernika SPC i pripadnika Isl. vjerske zajednice,

imamu⁴⁹ u Banjoj Luci, tražeći objašnjenje glede prakse i pravne regulative sklapanja mješovitih ženidaba u tim zajednicama. Nisam, međutim, pronašao nikakav službeni odgovor na tu biskupovu zamolbu, ali, s obzirom da je on bio u dobrim odnosima s obojicom, pretpostaviti je da su mu poslali primjerak kakva pravnoga priručnika da ga sam prouči.

I kao posljednje, ovdje nisam smatrao potrebnim na poseban i detaljan način proučavati Pichlerov odnos prema sklapanju mješovitih ženidaba u njegovoj biskupiji koje, s obzirom da se radilo o mješovitoj sredini, nisu bile rijetka pojava. Ali, valja napomenuti da je na zahtjeve vjernika koji su željeli sklopiti takvu ženidbu, redovito odgovarao pozitivno. Jednako tako pozitivno odgovarao je i na molbe inovjernih osoba koje su željele prijeći u Katoličku crkvu.⁵⁰

2.7. Još neki slučajevi

Župnik iz Stare Rijeke don Vinko Šolaja obratio se biskupu Pichleru neutvrđenoga datuma 1967. tražeći upute kako da se ponaša glede zahtjeva srpsko-pravoslavne "opštine" iz Sanskoga Mosta da se za vrijeme svete mise na blagdan sv. Ane skuplja novac za gradnju pravoslavne crkve u Sanskome Mostu.⁵¹ Molbu, koju on također dostavlja biskupu na uvid, župniku je dvadesetak minuta prije početka svete mise uručio neki Šarac, a svećenici koji su se ondje zatekli, razilazili su se u mišljenjima o tome kako bi trebalo postupiti. Župnik je uljudno odgodio stvar te se obratio biskupu za savjet ali, pozivajući se na činjenicu da takvo što nije uobičajeno u ovim krajevima, također kazao da "u postojećim prilikama našega naroda, ja ne bih nikada htio ni svoje svećeništvo ni sv. Misu, ni vjernike za ono za što ne postoji presedan, angažovati". Na

c) između vjernika SPC i čovjeka koji se deklarirao ateistom?

2. Da li se ti brakovi mogu sklopiti bez posebne dozvole sa strane arhijereja ili s tom dozvolom ili nikako?"

⁴⁹ Usp. BABL, br. 118/1986. - Dopis glavnom imamu glasilo je ovako: "Obraćam se Vama je su mi potrebne informacije:

1. Da li je u praksi Islamske vjerske zajednice da sklapa vjerske brakove tzv. mješovitog tipa, tj. između vjernika Isl. vjerske zajednice i vjernika jedne od kršćanskih crkava?

2. Da li se takvi brakovi mogu sklopiti bez posebne dozvole više islamske vlasti (muftija, Reis) ili samo s takvom dozvolom ili nikako?"

⁵⁰ Usp. npr. BABL, br. 275/1961., 636/1962., 637/1962., 1304/1963., 1305/1963., 293/1963., 294/1963. itd.

⁵¹ Usp. BABL, br. 903/1967.

postavljeni upit, pohvalivši ponajprije župnikovu razboritost, biskup Pichler je župniku Stare Rijeke 11. kolovoza 1967. odgovorio na karakterističan način, koji ovdje u cijelosti prenosim: "Međutim da bismo što više poradili na zbližavanju sa 'sestrinskom istočnom Crkvom' (kako je Papa nazvao pravoslavnu Crkvu nedavno u Carigradu), mislim da biste mogli postupiti ovako:

1. Jedne nedjelje, kad se skupi puno naroda, pokušajte u naredbama narod obavijestiti o molbi Srpsko-pravoslavne crkvene opštine u Sanskom Mostu, zatim recite:

a) Sama župa Stara Rijeka mora graditi novu crkvu za koju nedostaje sredstava, i

b) da nikad do sada nismo pod svojim misama kupili priloge ni za katoličku crkvu druge župe.

Ali, kako je kršćanska ljubav glavna Kristova zapovijed i kako Sabor i sv. Otac preporučuju zbližavanje, Vi preporučite da ljudi koliko mogu Vama u župski ured donesu priloge za gradnju pravoslavne crkve u Sanskom Mostu, da ćete Vi te priloge dostaviti njima i naredne nedjelje da ćete pročitati potvrdu Srpsko-pravoslavne crkvene opštine o primljenim prilozima.

2. Obavijestite Srpsko-pravoslavnu crkvenu opštinu u Sanskom Mostu na najljubezniji način o gornjim točkama i nastojte ih uvjeriti o svojoj dobroj volji."

I druga stvar, iako se prije svega radi o liturgijskom pitanju, na što ovdje treba upozoriti, jest činjenica da je, na zahtjev biskupa Pichlera od 14. srpnja 1977., đakovački biskup Ćiril Kos uredništvu liturgijskoga direktorija,⁵² koji se tradicionalno pripravlja u Đakovu, naredio da se već od sljedećega godišta za biskupiję u BiH u direktorij ubilježi kao blagdan dan liturgijskoga spomena sv. Ćirila i Metodija, što se nikako nije dogodilo bez Pichlerova osjećaja za ćirilo-metodovsku baštinu, koja je zajednička katolicima i pravoslavicima.

2.8. *Nekoliko izvještaja Svetoj Stolici*

Mnogima je poznato da je svaki rezidencijalni biskup koji pastoralno upravlja nekom biskupijom, apostolskim vikarijatom, administraturom ili prefekturom dužan svake pete godine podnijeti

⁵² Usp. BABL, br. 508/1977.

službeni izvještaj Svetoj Stolici o stanju u crkvenoj jedinici kojoj predsjedava. Naravno da je to činio i biskup Pichler. U svojim relacijama, kako se obično nazivaju ti izvještaji, koje su redovito pisane na njemačkom jeziku, on je imao i po jedno kratko poglavlje s naslovom "ekumenizam". Od tri pregledane takve relacije, koje su pisane za razdoblje od 1974. do 1977.,⁵³ od 1977. do 1982.⁵⁴ i od 1982. do 1988.,⁵⁵ za ovu temu najzanimljivijom se čini ona iz 1977. Naime, ove dvije iz kasnijega razdoblja mnogo su kraće kad govore o ovoj temi i uglavnom ponavljaju dijelove iz relacije pisane 1977. U toj relaciji iz 1977., koju se može uzeti kao neku vrstu kratkoga općeg pregleda međuvjerske tematike u Banjolučkoj biskupiji u Pichlerovo vrijeme, biskup izvješćuje Svetu Stolicu da na području njegove biskupije živi oko 1.100.000 ljudi od čega je oko 125.000 katolika rimskog obreda i oko 7.000 bizantskog obreda koji pripadaju eparhiji Križevci. Srpskih pravoslavaca bilo bi oko 550.000, muslimana oko 350.000 te oko 80.000 ateista marksističkoga usmjerenja. Broj pripadnika različitih sekta jedva je prepoznatljiv i, kad postoje, radi se o pojedinačnim slučajevima. Katolici su gotovo isključivo hrvatske nacionalnosti, pravoslavci srpske dok muslimani tvore poseban muslimanski narod iako su slavenskoga podrijetla, ponajviše hrvatskoga. Prozelitizam je gotovo nepoznat jer na ovom području već stoljećima konfesije i religije žive jedna pored druge. Prijelaz u drugu konfesiju bio bi smatran gotovo izdajom vlastitoga naroda. Postoji biskupijsko vijeće za ekumenizam ali ne odlikuje se aktivnošću. Sam Ordinarij vrlo se zauzima oko dobrih odnosa s pravoslavcima. S pravoslavnim biskupom, koji je slučajno njegov susjed, nastoji ne samo održavati dobrosusjedske odnose nego ga i posjećivati te s njim izmjenjivati mišljenja kako bi svećenstvu i vjernicima dao dobar primjer.

Odnose s muslimanima može se nazvati korektnima. Na teološkoj razini nema nikakva zajedničkoga djelovanja, ali na praktičnoj, posebice u slučajevima hitnih potreba, postoji solidarnost među svim stanovnicima.

Ateizam marksističke provenijencije postao je neka vrsta državne religije. Širi ga se svim sredstvima javnoga priopćavanja, a ponajviše u školama. Usprkos nastojanjima, vjernici nemaju svoje

⁵³ Usp. BABL, br. 1024/1977.

⁵⁴ Usp. BABL, br. 377/1982.

⁵⁵ Usp. BABL, br. 596/1988.

programe ni na radiju ni na televiziji. Članovi komunističke partije ne smiju biti vjernici niti smiju prakticirati svoju vjeru. A nisu rijetki koji se uključuju u tu partiju zato što očekuju da će na taj način lakše naći zaposlenje. Njih se ne može uvijek smatrati uvjerenim ateistima, naročito ne onda kad žele potajno krstiti djecu ili *incognito* u nekom drugom mjestu prisustvovati svetoj misi.

(Nastavak u sljedećem broju)